

بسم الله الرحمن الرحيم
حضرت یعقوب به پسرانش گمت: «لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ أُوْبَابٍ مُتَفَرِّقَةً» (یوسف/۶۷) اگر به دنبال یوسف در شهر می‌روید، از یک در وارد نشوید و از درهای مختلف وارد شوید. تمام جوان‌های ما یوسف هستند و اگر بخواهیم اینها را داشته باشیم، نمی‌شود از یک راه وارد شد. باید از تمام امکانات استفاده کنیم.
امروزه فضای مجازی، شبکه‌ها، ماهواره‌ها، سایت‌ها، اینترنت و تلفن‌های همراه هر کدام یک راه جدید ارتباطی است، که مورد استفاده عموم مردم خصوصاً نسل نو می‌باشد.
خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا بِلِسَانٍ قَوِّمِهِ» (براهیم/۴) ما هیچ پیامبری را، جز به زبان قومی، نفرستادیم و امروز فضای مجازی، زبان نسل جوان است و بسیاری از اطلاعات خود را از این فضا کسب می‌کنند.
قرآن به مومنان می‌فرماید: «وَأَعَدُوا لَكُمْ مَا لَسْتُمْ تَحْتَسِبُونَ قَوْلَهُ» (انفال/۶۰) در مقابل دشمن هر چه می‌توانید ابزار و امکانات آماده کنید، در حال حاضر دشمن از ابزار فضای مجازی برای نفوذ و سیطره و سلطه فرهنگی استفاده می‌کند، ما هم باید از این فضا برای تبلیغ و ترویج فرهنگ و معارف قرآن و اهل بیت(علیهم‌السلام) استفاده کنیم. شما فرض کنید یک دیوار در خیابان است که هر کس می‌تواند اعلامیه‌اش را بچسباند. اگر مذهبیون از این دیوار استفاده نکنند، قطعاً کسانی‌که قصد و نیتشان تخریب و ضربه زدن به مذهب و دین است، از این دیوار استفاده سوء می‌کنند.

ضرورت بهره گیری حداکثری از امکانات پیشرفته
اولیای خدا از هر فرصتی به بهترین نحو استفاده می‌کردند. ما چقدر تا به حال توانسته‌ایم از فضای مجازی استفاده کنیم و نکرדים؟ برای عبادت، ماه رمضان یک فرصت است، برای معاد، استفاده از بهار یک فرصت است، برای نزول آیات، شان نزول یک فرصت است، فضای مجازی نیز برای تبلیغ و ترویج معارف دین یک فرصت است. در احادیث می‌خوانیم: «الفرصةُ سریعَةُ الفوتِ تطبئُهُ العُودُ» (بحار/ج۷/ص۸۷) و: «جُبادِرِ الْفُرْصَةَ قَبْلَ أَنْ تُكُونُ غَنَمَةً» (نامه ۲۱هج‌البلاغه) فرصت زود می‌رود و دیر می‌آید و چه بسا اصلاً به دست نیاید. پس پیش از آنکه غصه بخورید از آن بهره بگیرید. باید بدانیم با علم و تکنولوژی نمی‌شود مخالفت کرد. امام(ره) وقتی از پارسی به بهشت زهر(اس) آمدند، فرمودند: ما با سینما مخالف نیستیم، ما فیلم بد بد مخالف هستیم. امروز فضای مجازی به عنوان یک ابزار در دسترس همه و ویژه جوانان است. ابزاری که‌مزیننه، سریع، فرامرزی، جذاب و دوطرفه که در واقع یک فرصت خوب است. عکس، فیلم، صوت، متن، و همه نوع محتوایی در آن امکان ارسال و استفاده دارد. شرایطی پیش آمده که ما نیز باید از آن استفاده کنیم.

یکی از اعمال عمره و حج، سعی بین کوه صفا و مروه و کنار مسجدالحرام است که حاجی باید هفت بار این مسیر را طی کند. پیش از اسلام، روی کوه صفا یک بت و روی کوه مروه بت دیگری قرار داشت. در زمان پیامبر، مسلمان‌ها گفتند: چون روی این دو کوه بت است، ما سعی را انجام نمی‌دهیم. آیه نازل شد که نگویید چون بت است، ما نمی‌رویم. بلکه بروید و با حضور خودتان شعاثر الهی را تقویت کنید: «إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ وَأَعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطُوفَ بِهِمَا» (بقره/۱۵۸) در فضای مجازی، هم می‌شود کار حق انجام داد، هم کار باطل! اگر دانشمندان، اساتید دانشگاه، علماء، طلاب فاضل، فرهنگیان، دانشجویان و اهل فرهنگ، فضای مجازی را از حق پر کنند، قطعاً حضور باطل در این فضا کم‌رنگ‌تر خواهد شد.

خود من، به این امر معتقد هستم و در این زمینه قدم‌هایی برداشته‌ام. در حال حاضر دوستان و همکاران ما در تلاشند تا از امکانات فضای مجازی به نحو مطلوب در جهت تبلیغ و ترویج معارف قرآنی استفاده کنند. پایگاه اینترنتی وجود دارد که از طریق آن **«اولیای خدا از هر فرصتی به بهترین نحو استفاده می‌کردند. ما چقدر تا به حال توانسته‌ایم از فضای مجازی استفاده کنیم و نکرדים؟ برای عبادت، ماه رمضان یک فرصت است، برای معاد، استفاده از بهار یک فرصت است، برای نزول آیات، شان نزول یک فرصت است، فضای مجازی نیز برای تبلیغ و ترویج معارف دین یک فرصت است.»**

«در فضای مجازی، هم می‌شود کار حق انجام داد، هم کار باطل! اگر دانشمندان، اساتید دانشگاه، علماء، طلابفاضل، فرهنگیان، دانشجویان و اهل فرهنگ، فضای مجازی را از حق پر کنند، قطعاً حضور باطل در این فضا کم‌رنگ‌تر خواهد شد.»

کتاب‌ها، فیش‌ها، نوارها، فیلم‌ها و هر چه در این چهل سال تبلیغ به دست آورده‌ایم، به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار می‌گیرد. اگر کسی از آن طرف دنیا بخواهد راجع به شب قدر، مطلبی بداند، می‌تواند با نگاهی به این سایت ببیند که قرائتی درباره شب قدر چه گفته است؟ من سی‌وشش سال است در تلویزیون هستم و هر سال شب قدر، راجع به این شب صحبت کرده‌ام. پس سی و شش سخنرانی برای شب قدر آمدم.

اهداف دشمنان در فضای مجازی

باید توجه داشت که در حال حاضر دشمنان و استکبار، با اهداف مختلفی از این فضا بهره‌برداری می‌کنند:

در قرآن واژه ایثار در قالب «بی‌ثرون» به کار رفته است. ایثار به معنای مقدم داشتن دیگری بر خود است. در سوره انسان درباره اهل‌بیت(ع) آمده که آنان این گونه بودند. همچنین خداوند انصار را به این صفت در قرآن می‌ستاید.

اما استعمار به معنای خود را بر دیگران مقدم داشتن است.در فرهنگ‌های عربی آمده است:استتار بالثی و علی غیره: خُصّ به نَسفَة و استبَدَ به؛ و الاستتار: الانفراد بالثی؛ استتار به معنای اختصاصی کردن و انحصاری کردن و انفرادی کردن امری را چیزی است. (لسان العرب، ج ۱، صص ۷۰-۷۱)

امیرالمؤمنین(علی‌ع) بزرگترین آفت جامعه را بویژه در حوزه اقتصادی استعمار می‌داند که در اصطلاح امروزی به‌ ویژه‌خواری و فزون‌خواهی و رانت معروف است. از نظر آن حضرت(ع) استتار خصوصاً در هنگام قدرت و مالکیت انحصاری، خود را بیشتر نشان می‌دهد.

در قرآن واژه ایثار در قالب «بی‌ثرون» به کار رفته است. ایثار به معنای مقدم داشتن دیگری بر خود است. در سوره انسان درباره اهل‌بیت(ع) آمده که آنان این گونه بودند. همچنین خداوند انصار را به این صفت در قرآن می‌ستاید.
اما استعمار به معنای خود را بر دیگران مقدم داشتن است.در فرهنگ‌های عربی آمده است:استتار بالثی و علی غیره: خُصّ به نَسفَة و استبَدَ به؛ و الاستتار: الانفراد بالثی؛ استتار به معنای اختصاصی کردن و انحصاری کردن و انفرادی کردن امری را چیزی است. (لسان العرب، ج ۱، صص ۷۰-۷۱)
امیرالمؤمنین(علی‌ع) بزرگترین آفت جامعه را بویژه در حوزه اقتصادی استعمار می‌داند که در اصطلاح امروزی به‌ ویژه‌خواری و فزون‌خواهی و رانت معروف است. از نظر آن حضرت(ع) استتار خصوصاً در هنگام قدرت و مالکیت انحصاری، خود را بیشتر نشان می‌دهد.

برای قضاوت در باره خودمان و دیگران که دارا و ندار هستیم باید به میزان متاله شدن یا شیطنت خودمان مراجعه کنیم. البته قضاوت نهایی، در آخرت انجام می‌گیرد؛ چنانکه امیرمومنان علی(ع) می‌فرماید: «لَيْفَتِي وَالْفَرَقُ بَعْدَ الْعُرْضِ عَلَيَّ اللَّهُ، دارا و ندار از عرضه بر خداوند معلوم و مشخص می‌شود.»(نهج‌البلاغه، حکمت ۴۵۲).

بحث فضای مجازی و روش‌های نوین ارتباطی از مسایل مهمی است که امروزه از منظر‌های متعدد مورد بررسی و نقد است. با توجه به سرعت بالای گسترش این فضا و امکانات آن، شاید کمتر کسی از جنبه دینی به این موضوع توجه کرده است. حجت‌الاسلام قرائتی در یادداشتی برای باشگاه خبرنگاران با نگاهی قرآنی به فضای مجازی، نحوه استفاده و شرایطی که باید بر این فضا حاکم باشد را تشریح کرده است.

توصیه‌های مهم حجت‌الاسلام قرائتی به کاربران

فعالیت در فضای مجازی از منظر قرآن

«مردم حق دارند در آرامش زندگی کنند. اگر کسی با انتشار یک شعری، طنزی، کاریکاتوری یا فیلمی در فضای مجازی، زلزله‌ای در جامعه انداخت، خداوند در ابتدا مجازات طرد و تبعید و در مراحل بالاتر بازداشت و حبس و در شرایطی حتی قتل را برای این افراد در نظر گرفته است.»

عده‌ای با مقاصد شیطنی به دنبال ارائه و ترویج باورها و رفتارهای انحرافی هستند. قرآن می‌فرماید: «وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَيَّ أَوْلِيَانِهِمْ» (انعام/۱۲۷) شیطان به ذهن افراد می‌اندازد که چنین کاری بکنند و دوسوسه‌ها از شیطان است.
وعده‌ای به دنبال سلب آرامش و آسایش از مردم هستند و هدف اصلی‌شان ایجاد آشوب در جامعه است. ایمان با بخش برخی فیلم‌ها و تصاویر واقعی و ساختگی در صدد از بین بردن فضای وحدت و همدلی و اعتماد و صداقت بین مردم و مسئولین هستند تا از آب گل آلودی که خود ایجاد می‌کنند، ماهی تفرقه و ضربه زدن به دین و نظام را بگیرند.

قرآن کریم می‌فرماید: «فَأَفْرَحَ لَهُمْ عَجَلًا خَسِدًا لَهُ خَوَارٍ فَعَالُوا هَذَا إِلَهُكُمْ وَإِلَهُ مُوسَى» (طه/۸۸) سامری برای آنان مجسمه گوساله‌ای که صدایی همچون صدای گوساله (واقعی) داشت پدید آورد؛ پس (به یکدیگری) گفتند: «این خدای شما و خدای موسی است.» آری! افرادی همچون سامری با بهره‌گیری از ابزار هنر و زرق و برق و سر و صدا می‌خواهند کاری کنند که مردم غافل شده و از موسی دور شوند.

بایدها ونباید‌ها در فضای مجازی

بر این اساس باید برای ارائه و تولید محتوا در این فضای پیچیده مسایلی را در نظر گرفت. باید بدانیم این فضا و استفاده‌کنندگان از آن همه حقوق دارند و چه ملاحظاتی را باید مورد توجه قرار داد، براساس آیات قرآن:

«اولیسن حق مردم (در فضای مجازی) آن است که مطالب و اخبار به شکل صحیح و مستند در اختیار آنان قرار گیرد، نه براساس

«اولیای خدا از هر فرصتی به بهترین نحو استفاده می‌کردند. ما چقدر تا به حال توانسته‌ایم از فضای مجازی استفاده کنیم و نکرדים؟ برای عبادت، ماه رمضان یک فرصت است، برای معاد، استفاده از بهار یک فرصت است، برای نزول آیات، شان نزول یک فرصت است، فضای مجازی نیز برای تبلیغ و ترویج معارف دین یک فرصت است.»

حسد و گمان، توهین و تهمت، یا شایعه و برداشت شخصی. گاهی وقت‌ها می‌گویند: آقا در همه سایت‌ها آمده است. ممکن است همه سایت‌ها اشتباه کرده باشند.
قرآن می‌فرماید: «إِنْ جَاءَكَ فَابِقُ نَبِئًا فَتَبَيَّنُوا» (حجرات/۶) اگر یک فاسق خبری آورد، تحقیق کنید. پخش اخبار بدون تحقیق در درست و غلط بودن آن، مسئولیت‌افزین است. همدهد به حضرت سلیمان(ع) گفت: «أَخَطْتُ بِمَا لَمْ تَحِطْ بِهِ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَإٍ بِنَبَأٍ يَقِينٍ» (نمل/۲۲) «من بر چیزی آگاهی یافتم که تو بر آن آگاهی نیافتی.» من از سرزمین «سبأ» یک خبر قطعی و یقینی برای تو آورده‌ام.»

بخت فضای مجازی و روش‌های نوین ارتباطی از مسایل مهمی است که امروزه از منظر‌های متعدد مورد بررسی و نقد است. با توجه به سرعت بالای گسترش این فضا و امکانات آن، شاید کمتر کسی از جنبه دینی به این موضوع توجه کرده است. حجت‌الاسلام قرائتی در یادداشتی برای باشگاه خبرنگاران با نگاهی قرآنی به فضای مجازی، نحوه استفاده و شرایطی که باید بر این فضا حاکم باشد را تشریح کرده است.

«مسأله دوم اینکه هر محتوایی باید به اهلس گفته شود. چون همه مردم ظرفیت هر محتوایی را ندارند. موسی(ع) پیامبر اولوالعزم بود، اما در ماجرای همراهی را خضر نشان داد که ظرفیت و تحمل دین و شنیدن همه چیز را ندارد. قرآن می‌گوید همه مردم ظرفیت یکسان ندارند: «لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِنْ تُبَدِّلَ لَكُمْ تَسْؤُكُمْ» (مائده/۱۰۱) بر این اساس خبر و مطلبی را نقل نکنیم که امنیت فکری و روانی جامعه به هم بخورد.

«نکته دیگر اینکه مسایلب و مطالب، به روز و به موقع باشند. تقریباً چهل سال پیش در کنای، ماجرای جالبی را خواندم. شخصی برف‌های خانه‌اش را در منزل همسایه ریخته بود. همسایه شکایتش را به دادگاه برده و در تابستان حکم صادر شده بود که برف‌های ریخته شده را بر گرداند. زمانی که همه برف‌ها آب شده بود، نوشدارو بعد از مرگ سهراب!»

قرآن در ماجرای فرار موسی از مصر می‌فرماید: «وَجَاءَ رَجُلٌ مِّنْ أَقْصَى الْمَدِينَةِ يَسْتَعِي» (قصص/۲۰) وقتی دربار فرعون تصمیم گرفت موسی را بگیرند و او را بکشند، شخصی با سرعت به شهر آمد و این

به زبان خود شما، یا پدر و مادر و نزدیکان شما بوده باشد! این بدین معناست که در درج اخبار و مطالب قبل از رعایت مصالح شخصی، خدا را در نظر بگیرید.

«باید مواظب بود به افراد بی‌گناه آسیبی نرسد و با آبروی اشخاص بازی نشود. شنیده‌ام که در سایت‌ها تصاویر و فیلم‌هایی از افراد معروف و غیرمعروف بدون در نظر گرفتن حریم خصوصی و شخصی افراد دست به دست می‌شود. قرآن می‌فرماید: «أَنْ تَمْسِيُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ» (حجرات/۶) مبادا به گروهی از روی نادانی آسیب برسانید!

«باید مراقب باشیم مطلبی که منتشر می‌کنیم، بازتاب منفی نداشته باشد و مورد سوء استفاده و بهره‌برداری غلط قرار نگیرد. قرآن می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنًا وَقُولُوا نَظَرْنَا وَاسْمَعُوا» (بقره/۴) ای افراد باایمان! (هنگامی که از پیغمبر تقاضای مهلت برای درک آیات قرآن می‌کنید)، نگویید: «راعنا!» بلکه بگویید: «نظرننا.» (زیرا کلمه اول، هم به معنی «ما را مهلت بده!» است و هم به معنای «ما را تحقیق کن!»؛ و دستاویزی برای دشمنان است).

«امام صادق(ع) فرمود: اگر یک چیزی از من شنیدید، با قرآن تطبیق کنید، اگر طبق قرآن بود، از ماست. اگر یک چیزی از ما نقل شد که ضد قرآن بود، قبول نکنید. حدیث را باید تحقیق کرد. احادیث دروغ بسیار است. وقتی آیه نازل شد که بعضی از مردم جانشان را در راه خدا فدا می‌کنند: «وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْغَاتٍ لِّلَّهِ» (بقره/۲۰۷) معاویه گفت هر کس بگوید این حدیث در شأن ابن ملجم است، من به او جایزه می‌دهم. از معاویه پول گرفتند و آیه‌ای که در شأن حضرت علی(ع) نازل شده است، گفتند: درباره ابن ملجم است.

فضای مجازی مانع فضای حقیقی نشود. چنان سرگرم کار در این فضا نشویم که از خانه و خانواده و رفتن به نماز جماعت و جمعه غافل شویم. بدانیم ارتباطی که از طریق فضای مجازی با یکدیگر برقرار می‌کنیم، حکم دید و بازدید حضوری و ملاقات چهره به چهره و صلہ ارحام را ندارد.

«و نکته آخر اینکه باید خط قرمزها را حفظ کنیم و قداست‌ها را نشکنیم. خداوند درباره پیامبرش می‌فرماید: «وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضُ الْأَقَاوِيلِ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ نَبِّ لَقَطْنًا مِنْهُ الْوَتِينَ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ» (حاقه/۴۴-۴۷) اگر او سخنی دروغ بر ما می‌ست، او با قدرت می‌گرفتم و رگ قلبش را قطع می‌کردیم و هیچ‌کس از شما نمی‌توانست از (مجازات) او مانع شود! آری! حفظ خط توحید و مقدسات الهی و دینی چنان اهمیتی دارد که پیامبر محبوب خداوند به خاطر آن تهدید به مجازات می‌شود.

در پایان هم خطاب من با کسانی است که تولیدکننده مسایل انحرافی هستند. کسانی که با قصد و نیت شوم خویش در صدد برهم زدن آرامش جامعه و مردم هستند. کسانی که اخباری را در فضای مجازی منتشر می‌کنند که در جامعه ولوله می‌اندازد.

«باید مواظب بود به افراد بی‌گناه آسیبی نرسد و با آبروی اشخاص بازی نشود. شنیده‌ام که در سایت‌ها تصاویر و فیلم‌هایی از افراد معروف و غیرمعروف بدون در نظر گرفتن حریم خصوصی و شخصی افراد دست به دست می‌شود. قرآن می‌فرماید:مبادا به گروهی از روی نادانی آسیب برسانید!

قرآن درباره این افراد دستور برخورد شدید داده است و در آیات پایانی سوره احزاب می‌فرماید: «لئن لم ينته المنافقون والذين في قلوبهم مرض والمرجفون في المدينة لفرغنا منكم ثم لا يتجاوزنكم فبيضا لا قفيلًا ؕ فملمومين اينما تفقوا اخذوا وقتلوا تفتيلًا ؕ سنة الله في الذين خلوا من قبل ۗ ولن تجد لسنة الله تبديلاً» (احزاب/۶۰-۶۲) اگر منافقان و بیماردلان و آنها که اخبار دروغ و شایعات بی‌اساس در مدینه پخش می‌کنند دست از کار خود برندارند، تو را بر هضّ آنان می‌شوینم و جز مدت کوتاهی نمی‌توانند در کنار تو در این شهر بمانند! آنها از همه جا طرد می‌شوند و هر کجا بیفت‌ شوند، دستگیر و به سخت‌ترین مجازات خواهند رسید! این سنت خداوند در اقوام پیشین است و برای سنت الهی هیچ‌گونه تغییری نخواهی یافت!

آری! مردم حق دارند در آرامش زندگی کنند. اگر کسی با انتشار یک شعری، طنزی، کاریکاتوری یا فیلمی در فضای مجازی، زلزله‌ای در جامعه انداخت، خداوند در ابتدا مجازات طرد و تبعید و در مراحل بالاتر بازداشت و حبس و در شرایطی حتی قتل را برای این افراد در نظر گرفته است و در پایان آیه می‌فرماید: «در ادیان دیگر هم این‌گونه بوده است. یعنی این قانون فقط برای اسلام نیست. هر حکومتی، با فرد یا افرادی که امنیت جامعه را به خطر بیندازند، برخورد سخت می‌کند.

دست‌درازی کردن و در داد و ستد، انصاف را کمتر به کار بستن هستند. پس ریشه سنتم اینان را با بریدن اسباب آن، از بیخ برکن! و به هیچ یک از اطرافیان و وابستگیانت زمینی را به بخشش واگذار؛ و مبادا در خود طمع کنند که قزاردادی به سود ایشان منعقد کنی که ماهی ز زبان سایر مردم باشد، خواه در آبیاری و یا کاری که باید مشترک و با هم به انجام رسانند، به طوری که رنج و هزینه‌های آن را بر دیگران تحمیل کنند، که در این صورت سودش بر آنان است و عیب و ننگش برای تو در دنیا و آخرت(همان).

اسلام با تعلیم و تزکیه بر آن است که دولت‌مردان صالح تربیت کند تا عدالت را مراعات کنند(حدید، آیه ۲۵) و تا جایی در مکارم اخلاقی پیش روند که نه تنها در قالب عدالت بلکه در قالب احسان و اکرام رفتار کنند و به جای اینکه خود را برتری دهند و ویژه خواری و انحصارگرایی و امتیازخواهی کنند و همان‌که در امورالشان حقی معلوم است برای سائل و محروم، پاداری (آیات ۱۹ و ۲۵).

از این آیات به دست می‌آید که نماز‌گزاری موجب تغییر خصوصیات و صفات انسانی می‌شود به طوری که خصوصیاتی چون هلوع و جزوع و متوع بودن (حرص بودن و جزع ورزی و بی‌غلب) انسان تغییر می‌یابد و او در مسیر درست قرار می‌گیرد و حتی از اعمال خویش می‌گذرد و اهل انفاق و احسان و ایثار می‌شود. بنابراین برای نماز از تنها یک عمل عبادی صرف و یک مناجات با خدا دانست؛ زیرا تأثیر آن در حوزه اخلاق و رفتار بویژه رفتار اجتماعی محسوس و ملموس است. اگر بخواهیم نماز‌گزار واقعی را بشناسیم باید ببینیم که آیا این صفات طبیعی در او تغییر کرده و به اصلاح انجامیده یا نه؟ اگر تغییر یافته بدانیم که واقعا نماز‌گزار است؛ زیرا تکرر و خو و پرهیز از گناه و منکرات و انجام واجبات مالی و ادای حقوق مالی دیگران خود نمادی از تغییر و ظهوری از نماز‌گزاری است.

در آیات قرآن نسبتی میان نماز و انفاق بیان شده که بسیار جالب و شگفت‌انگیز است.هر چند خداوند در آیاتی چون آیات نخست سوره بقره از نوعی ارتباط میان آن دو سخن به میان آورده ؛ ولی در آیات سوره معراج از یک ارتباط تنگاتنگ علی و معلولی سخن گفته که چیزی شبیهی متغیرات است بگونه‌ای که تغییر یکی موجب تغییر دیگری می‌شود.
خداوند در سوره معراج ضمن بیان خصوصیات طبیعی انسان می‌فرماید:قطعاً آدمی حریص و ناشکیبا آفریده شده؛ هنگامی که صدمه و شری به او رسد عجز و لابه کند و چون خیر و مالی به او رسد بخل ورزد. مگر نماز گزاران؛ همان کسانی که بر نمازشان پایداری می‌کنند و همان‌که در امورالشان حقی معلوم است برای سائل و محروم، پاداری (آیات ۱۹ و ۲۵).

از این آیات به دست می‌آید که نماز‌گزاری موجب تغییر خصوصیات و صفات انسانی می‌شود به طوری که خصوصیاتی چون هلوع و جزوع و متوع بودن (حرص بودن و جزع ورزی و بی‌غلب) انسان تغییر می‌یابد و او در مسیر درست قرار می‌گیرد و حتی از اعمال خویش می‌گذرد و اهل انفاق و احسان و ایثار می‌شود. بنابراین برای نماز از تنها یک عمل عبادی صرف و یک مناجات با خدا دانست؛ زیرا تأثیر آن در حوزه اخلاق و رفتار بویژه رفتار اجتماعی محسوس و ملموس است. اگر بخواهیم نماز‌گزار واقعی را بشناسیم باید ببینیم که آیا این صفات طبیعی در او تغییر کرده و به اصلاح انجامیده یا نه؟ اگر تغییر یافته بدانیم که واقعا نماز‌گزار است؛ زیرا تکرر و خو و پرهیز از گناه و منکرات و انجام واجبات مالی و ادای حقوق مالی دیگران خود نمادی از تغییر و ظهوری از نماز‌گزاری است.

معارف

Maaref@Kayhan.ir

صفحه ۸

سه‌شنبه اول دی ۱۳۹۴
۱۰ ربیع‌الاول ۱۴۳۷ - شماره ۲۱۳۳۶

چراغ راه

لعن ربا و دست‌اندرکاران آن

قال الامام‌علی(ع): لعن رسول‌الله الربا، واکله و موکله و بايعه و مشتریه و کاتبه و شاهدیه.

امام علی(ع) فرمود: رسول خدا ربا و خورنده و خوراننده و فروشنده و خریدار و نویسنده و دو شاهد آن را لعنت کرده است.^(۱)

۱- من لایحضره الفقیه، ج ۳، ص ۲۷۴

حکایت خوبان

بازاری فقیه و وارسته

محمدين ابی‌عمر از شاگردان خاص و مورد اعتمادان امام‌موسی بن جعفر(ع) و امام‌رضاع) و امام‌جواد(ع) بود. او بسا اینکه فقیه و زاهد و عابد و محدث و از فقهای عالی مقام بود، تجارت نیز می‌کرد، و از این راه معاش خود را تأمین می‌نمود. شخصی ده هزار درهم بدهکار ابی‌ابن‌عمر شد. روزی این شخص اموالش را از دست داد و فقیر شد و دیگر چیزی نداشت تا بدهکاری خود را ادا کند. خانه خود را به ده هزار درهم فروخت و این مبلغ را برداشت و نزد ابی‌ابن‌عمر آمد و گفت: بدهکاری خود را آورده‌ام.

ابی‌ابن‌عمر به او گفت: این پول را کجا آورده‌ای؟ آیا به تورا ت رسیده است؟ گفت: نه، عمیر گفت: آیا کسی این پول را به تو بخشیده؟ گفت: نه، خانم‌ها در فروخته‌ام تا قرض خود را ادا کنم. ابی‌ابن‌عمر گفت: دریخ بن محارب نقل کرد که امام صادق(ع) فرمود: لایخج الرجل عن مسقط رأسه بالدین، ارفعها فلا حاجه لی فيها» انسان به خاطر پرداخت وامش، از خانمش بیرون نمی‌رود، این پول را بردار و ببر، نیازی به آن ندارم.^(۱)

۱- سفینه البحار، ج ۱، ص ۳۱۴

پرسش و پاسخ

علت حرام بودن ربا

پرسش:
مفهوم ربا چیست و از منظر آیات و روایات چرا ربا حرام است؟
پاسخ:
ربا به معنی زیادی گرفتن در وام یا معامله است. پولی را شخصی وام می‌دهد و بیشترش را می‌گیرد، جنسی را می‌دهد و از همان جنس، مقدار بیشتری دریافت می‌کند.

در حدیثی می‌خوانیم: «لو کان الرّبا حلالاً لَترک التّمس التّجارات» (بخاری

الاول، ج ۱، ص ۱۰۰، ۱۱۹)

اگر ربا حلال باشد، مردم کسب و کار را رها می‌کنند. امام رضا علیه السلام فرمود: اگر ربا شایع شود، ربا وام و قرض الحسنه دادن بسته می‌شود. (بحایه، ج ۴، ص ۳۲۴)

گرفتن پول اضافه بدون انجام کار مفید یا مشارکت در تولید، نوعی ظلم و سبب پیدایش دشمنی و قساوت می‌شود.

گاهی بدهی‌های تصاعدی ربا دهنده، او را ورشکسته و مجبور به قبول انواع ذلّت‌ها و اسارت‌ها می‌کند.

ربا در همه ادیان حرام است در سوره نساء، آیه ۱۶۱ می‌خوانیم: «و اخذهم الرّبا و قد بئوه نعمة» بپودیان را اینکه از ربا نهی شده بودند، باز ربا می‌گرفتند. تهدیدهایی که در قرآن برای ربا گرفتن و بذرش حاکمیت طاغوت آمده حتی برای قتل و ظلم و شراپخواری و زنا نیامده است.

انفاق، دادن بلاعوض است و ربا، گرفتن بلاعوض.

انفاق، محتاج‌آور و ربا کننده‌اوست.

معمولاً از مردن انفاق کننده مردم عزادار می‌شوند و از مرگ رباخور مردم

شاند.

در قرآن هیچ گناهی به غیر از ربا، اعلام جنگ با خدا شمرده نشده است.

(بقره - ۲۷۹)

پسرفت غرب به خاطر علم و صنعت است نه به خاطر رباخواری و وجود ربا

در سیستم اقتصادی آنها.

خداوند داده قول که ربا را محو کند؛ ولی انفاق و صدقات را افزایش دهد:

«بیحسب الله الرّبا و بری السّفقات» (بقره، ۲۷۶) کلمه «بحق» به معنای نقصان تدریجی است. «حقاق» به ماه گفته می‌شود که در شب‌های آخر آن، چنان نورش کم می‌شود که دیده نمی‌شود. مراد از «بیحسب الله الرّبا» آن است که خداوند برکت و آثار خوبی که باید مال داشته باشد، از رباخور می‌گیرد.

امام باقر علیه‌السلام فرمود: خبیث‌ترین درآمدها، رباخواری است. (کافی،

ج ۳، ص ۱۲۷)

همچنین در روایات آمده است: رباخور در قیامت همچون دیوانگان مشحور

می‌شود. (تفسیر درالمشور، ج ۲، ص ۱۰۲)

حضرت علی(ع) فرمود: رباخور را باید توبه دهند، همچنان که افراد را از

شرک توبه می‌دهند.

در نظام ربوی، سعادت و محبت و امنیت نیست، تکاثر و انتقام هست. افغیا و اموالشان مورد نفرین و ناله فقرایند. کینه و توطئه سرقت هر لحظه رباخوران را تهدید می‌کند. اشخاص رباخور هم ضامن مالی هستند که به ربا گرفته و هم زندگی و لقمه‌شان را حرام کرده‌اند و عیادتشان را باطل و حرص و طمع را بر بر خود حاکم کرده‌اند.

آنها در محاسبات خود تنها، به ذخیره دنیوی می‌نگرند؛ اما اشخاص مؤمن و

کسانی که اهل نماز و زکاتند، توجه به ذخیره اخروی دارند. «قاموا الصّلاه و اتوا الزّکاة لهم أجرهم عند ربّهم» (بقره، ۲۷۷) کلمه «عند ربّهم» نشانه مقام و پاداش مالدگار است چون؛ خدا ذات است، چیزهایی هم که مربوط به خدا و رنگ الهی داشته باشند، ماندگار است.

خوشی‌ها و مقام‌های دنیوی گذراست و به قول قرآن: «فهل لهم لثم من

باقیه» (حاقه -آیه ۸) آیا برای آنان بقایی می‌بینی؟ این منازل و باغها رفتنی است، اما آنچه نزد خداست ماندنی است. «إنّ المتّقین فی جنّات و نهی، فی مقعد صدق

عند ملیک مقدر» (فهر - ۵۵ و ۵۴)

یکبار دیگر بین باغ‌ها و آبادانی‌هایی که رها کردند و رفتند با این بوستان‌ها و

چشمه سرانی که نزد خدای قادر متعال پایداری، مقایسه کنید.

بنا بر این مزد حلال در قبال کاری است که انجام می‌شود، رباخور که کاری

انجام نمی‌دهد.

و اگر رباخور بخواهد توبه کند، باید اموال را به صاحبانش برگرداند؛ زیرا او

مالک آن پول و درآمد نیست.

سلوک عارفانه

غرور حب دنیا مانع اصلاح و تهذیب نفس سالک

(بدان ای سالک راه خدای! شخصی هستند که غرق‌اب دنیا آنها را از فکر اصلاح به دور نگهداشته و غرور دنیا سر تا پای آنان را فرا گرفته است. من خود چنین اشخاصی را در اهل علم اصطلاحی دیده‌ام، و اکنون بعضی آنها در قید حیانتد و ادیان را هیچ و بوج می‌دانند.

پسروما! که هیچ یک از ما نمی‌تواند مطمئن باشد که به این دام شیطنانی نیفتد.

عزیزم، دادمیعه ائمه معصومین(ع) را بخوان و ببین که (چگونه آنان) حسنات خود را سیئات می‌دانند، و خود را مستحق عذاب الهی می‌دانند،

و به جز رحمت حق به چیزی نمی‌اندیشند.^(۱)

۱- صحیفه‌امام، ج ۲، ص ۴۳۷، نامه ۹/۲۸/۱۳۶۶